

Олександр ДУДОРОВ,

професор кафедри кримінального права
Луганського державного університету
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

Максим КОМАРНИЦЬКИЙ,

прокурор прокуратури
Жовтневого району міста Луганська,
здобувач Луганського державного університету
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка

УДК 343.2/7

ВІДМЕЖУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ ВІД ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

Раціональне використання, охорона та відновлення природних ресурсів – актуальні проблеми сьогодення. Інтенсивний і постійно зростаючий антропогенний вплив на об'єкти довкілля та, як наслідок, забруднення навколишнього природного середовища призводять до швидкого виснаження природних ресурсів, зникнення цілих біологічних видів, суттєвого погіршення умов життєдіяльності людини.

У Кримінальному кодексі України (КК України) про злочинні посягання на довкілля та його окремі елементи йдеться у Розділі VIII Особливої частини «Злочини проти довкілля». Наведено визначення кола злочинів проти довкілля, що відповідає потребі його охорони та дає змогу систематизувати ці норми, сприяє забезпеченню єдності підходів до криміналізації і пеналізації посягань в екологічній сфері. Водночас чимало аспектів кримінально-правової характеристики злочинів проти довкілля належать до числа дискусійних, хоча

відповідна проблематика активно досліджується, зокрема, такими вченими, як: П.С. Берзін, С.Б. Гавриш, Т.В. Корнякова, В.К. Матвійчук, І.І. Митрофанов, В.О. Навроцький та іншими.

Зазначене вище стосується і відмежування злочинів проти довкілля від злочинів проти власності. За умов, коли відбувається активне залучення природних ресурсів у цивільно-правовий обіг (наприклад, ліси в Україні можуть перебувати у комунальній або приватній власності, а тварини – бути особливим об'єктом цивільних прав, на який поширюється правовий режим речі), традиційного критерію «уречевленої праці людини» інколи недостатньо для здійснення вказаного відмежування. Це актуалізує потребу висвітлення та розв'язання окресленої проблеми на підставі аналізу і систематизації підходів, що сформульовані у вітчизняній юридичній літературі.

На сьогодні вчені переважно додержуються теорії праці, згідно з якою предметом злочинів проти власності може бути

лише річ, яка за допомогою вкладеної в неї людської праці вилучена з природного стану. Як слушно зазначає Н.О. Антонюк, «... для предмета складів злочинів проти довкілля характерним є те, що він зберігає екологічні зв'язки з біосферою, не втілює в собі конкретно визначену працю (не є товаром). У майно, що виступає предметом складів злочинів проти власності, вкладено конкретно визначену людську працю, яка вилучає його з природного середовища» [1, 119].

М.І. Панов і П.В. Олійник також розглядають предмет злочину як найбільш значущу ознаку при здійсненні відмежування злочинів проти власності від злочинів проти довкілля. При цьому домінуючим підходом дослідники визнають концепцію трудового внеску людини у створення певних предметів у процесі виробництва матеріальних благ. Вони наголошують на безпідставності ототожнення відносин власності як економічної категорії, що позначається юридичним терміном «право власності», і відносин у сфері довкілля, для яких характерним є використання близького за назвою терміна «право власності на природні ресурси» [2, 163–168; 3, 88–93].

З огляду на викладене предметом таких злочинів проти власності, як викрадення, вимагання, привласнення, розтрата, заволодіння шляхом шахрайства, зловживання особою своїм службовим становищем, не можуть бути природні багатства в їх природному стані – блага, які хоч і мають об'єктивну цінність, проте не створені повністю або частково працею людини. Незаконне заволодіння такими благами за наявності підстав кваліфікується як відповідний злочин проти довкілля (зокрема, згідно зі статтями 246, 248, 249 КК України). Натомість до майна, що утворює предмет злочинів проти власності, можна зарахувати, наприклад, звірів, яких розводять у звірогосподарствах, декоративні дерева та чагарники, що вирощують для продажу, виловлену і поміщену в сітку рибу. Названі та подібні до них предмети посягань, попри природне походження,

не перебувають в єдиному екологічному ланцюжку природи, а отже, не впливають на стан навколишнього природного середовища та його охорону. Тож потрібно враховувати не лише наявність або відсутність залучення людської праці, а й спрямованість останньої. Природний ресурс, до якого застосовується людська праця, не спрямована на вилучення його з природного середовища (позбавлення природного стану), не варто розглядати як предмет злочинів проти власності. При встановленні предмета злочину проти довкілля необхідно розрізнити незмінні біологічні властивості цього предмета та його правову характеристику, що може змінюватись (наприклад, виловлена риба стає чужим майном).

Докладніше пояснимо зазначене на прикладі конкретних злочинів проти довкілля.

Так, для кваліфікації діяння відповідно до ст. 246 КК України «Незаконна порубка лісу» важливо, щоб дерева і чагарники як різновиди флори не набули товарно-грошової форми, тобто статусу майна. Тому протиправне заволодіння заготовленим чи складованим лісом, незаконна порубка з корисливою метою дерев і чагарників у розсадниках, ботанічних та зоологічних садах, квітницьких господарствах, а також інша незаконна порубка поза межами лісового фонду України (на сільськогосподарських угіддях, присадибних, дачних і садових ділянках тощо) утворюють склад відповідного злочину проти власності або самоправства.

Принагідно зауважимо, що штучно вирощені зелені насадження, які згодом не набули властивостей дикорослих лісів, на відміну від лісових насаджень не належать до лісового фонду, відтак, не можуть розглядатися як предмет злочину, передбаченого чинною редакцією ст. 246 КК України. Разом із тим у населених пунктах поряд із штучно вирощеними ростуть дерева, які становлять природні утворення. Тож залежність кваліфікації порубки від походження дерева, про що порушник, як правило, не

знає, нелогічна. За таких обставин ст. 246 КК України в удосконаленій редакції, на нашу думку, мала б передбачати відповідальність за незаконну порубку як тих деревостанів, що належать до лісового фонду, так і тих, що до нього не належать. До речі, у ст. 260 КК Російської Федерації встановлено відповідальність за незаконну порубку і тих дерев та чагарників, які не входять до лісового фонду.

У п. 9 постанови Пленуму Верховного Суду України від 10 грудня 2004 року № 17 «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» роз'яснюється, що заволодіння деревами, зрубаними та підготовленими до складування або вивезення, залежно від обставин необхідно кваліфікувати згідно з відповідними частинами ст. 185 або іншими статтями КК України, в яких ідеться про відповідальність за вчинення злочинів проти власності. З цього приводу в науковій літературі зазначено: «Тут мовиться не про ліс як об'єкт природи, а про товарну продукцію – деревину, вилучену з довкілля шляхом докладання праці. Причому особа усвідомлює, що такі предмети вже «вибули» з довкілля за допомогою докладання до них праці, а також мають певну вартість і є майном» [4, 170].

Та обставина, що особа ще не встигла скористатись незаконно здобутим, на кваліфікацію вчиненого відповідно до ст. 246 КК України як закінченого злочину не впливає. Заволодіння зрубаним лісом, здійснене тим, хто вчинив незаконну порубку лісу, не потребує додаткової кваліфікації як злочину проти власності. Тобто думка про те, що незаконна порубка й подальше заволодіння зрубаними деревами і чагарниками посягають на різні об'єкти кримінально-правової охорони (відносини з охорони та раціонального використання лісових насаджень і відносини власності відповідно), неправильна, тому вказані діяння мають кваліфікуватись за сукупністю злочинів. Враховуючи усталені в науці та частково висвітлені вище думки щодо відмежування злочинів проти до-

вкілля від злочинів проти власності, немає підстав вбачати в зазначених вище діях посягання на два різні родові об'єкти у разі вилучення дерев і чагарників із природного середовища шляхом незаконної порубки. Незаконна порубка лісу не повинна розглядатися як спосіб його викрадання. Водночас незаконна порубка лісу може утворювати сукупність із відповідним злочином проти власності (у тому числі крадіжкою) у випадку заволодіння винним деревами або чагарниками, незаконно зрубаними ним і надалі оприбуткованими уповноваженими працівниками лісових господарств.

Ухвалою колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України було визнано правильною кваліфікацію згідно зі ст. 197 КК України діянь лісника одного з лісогосподарств Закарпатської області. Тячівським районним судом його було визнано винним у неналежному виконанні своїх обов'язків з охорони лісу від незаконної порубки та інших правопорушень, унаслідок чого у закріпленому за ним обході не встановлені слідством особи самовільно зрубали дерева, завдавши державі збитків на суму 2 495 гривень [5].

Не погоджуючись із кваліфікацією діяння, вчиненого лісником, відповідно до ст. 197 КК України, М.І. Панов і П.В. Олійник зазначають, що об'єктом злочину, передбаченого в цій статті, є відносини власності, а предметом – чуже майно. У цьому ж випадку ліс, у тому числі дерева на корені, які було доручено охороняти ліснику, є природними об'єктами в їх природному стані. Відповідно, вони не входять до складу відносин власності, охоронюваних згідно зі ст. 197 КК України. З метою усунення цієї прогалини у кримінально-правовій охороні об'єктів довкілля науковці висловлюються за доповнення Розділу VIII Особливої частини КК України нормою, в якій би було передбачено відповідальність за невиконання чи неналежне виконання своїх обов'язків особами, яким доручена охорона природних об'єктів – лісів, тваринного світу тощо [3, 91–92].

На нашу думку, у ситуації, що розглядається, принаймні в частині охорони лісів, прогалин немає. Адже у науковій літературі [6, 256–265] зазначено, що і лісника, і лісничого за ознакою здійснення ними функцій представника влади необхідно визнавати службовими особами. Тому в подібних ситуаціях підлягають застосуванню кримінально-правові норми про відповідальність за злочини у сфері службової діяльності, включаючи службову недбалість. При цьому відсутність однакового підходу щодо визнання лісника службовою особою у кримінально-правовому сенсі, що спостерігається у судовій практиці навіть на рівні рішень Верховного Суду України, небажана.

Предметом незаконного полювання як злочину проти довкілля (ст. 248 КК України) не визнаються свійські тварини (вони належать до товарно-матеріальних цінностей і до предметів злочинів проти власності), а також мисливські тварини в неволі – тварини, яких утримують у відповідних спорудах, де вони не мають можливості жити природними кормами і самостійно виходити за межі цих споруд (розплідників, вольєрів, ферм, зоопарків тощо). У такому разі дії особи, яка незаконно заволодіває дикими тваринами чи птахами, можуть бути кваліфіковані як злочин проти власності. Ця кримінально-правова оцінка стосується і мисливських тварин, які вилучені з природного середовища, розведені у неволі, напіввільних умовах або набуті іншим законним способом і перебувають у приватній чи комунальній власності юридичних чи фізичних осіб, оскільки такі тварини вийшли із системи природних зв'язків, втратили природний стан свободи і стали майном.

Відповідно до ст. 2 Конвенції про біологічне різноманіття 1992 року, ратифікованої Україною у листопаді 1994 року, одомашнені (свійські) види тварин – це види, на еволюцію яких впливає людина. Таким чином, усіх інших тварин доцільно вважати дикими. Головним у питанні: коли тварину слід визнавати

домашньою (свійською), а коли – дикою, є момент вступу тварини у стан природної волі та вибуття з нього. Відбувається це при вибутті тварини зі сфери власності (наприклад, випускання для розмноження) або при народженні тварини, однак за умов природної волі [7, 15]. Такою, що вибула зі стану природної волі, необхідно визнавати тварину, на добування якої витрачено працю людини, унаслідок чого така тварина стає відокремленим від природного середовища матеріальним об'єктом. У зв'язку з цим не можна, наприклад, вважати дикою тварину, яка потрапила в сітку чи капкан. Водночас штучно вирощені або розведені людиною і випущені на волю тварини вилучаються зі сфери майнових відносин і виконують природну функцію, тому набувають якості предмета злочину проти довкілля, передбаченого у ст. 248 КК України.

Предметом злочину проти довкілля, караного згідно зі ст. 249 КК України «Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом», не визнаються риби та інші водні живі організми, які завдяки людській праці вже не виступають як природні багатства в їх природному стані, а включені у виробничо-трудова процес і стають унаслідок цього товаром. Заволодіння рибою чи іншими водними живими ресурсами, які перебувають у сітках чи інших подібних знаряддях лову або раніше були вилучені іншою особою, має розцінюватись як злочин не проти власності, а проти довкілля. Дії осіб, винних у незаконному вилові риби, добуванні водних тварин, які вирощуються підприємствами, організаціями або громадянами у спеціально влаштованих чи пристосованих водоймах, або заволодіння рибою, водними тваринами, відловленими цими організаціями (особами), також підлягають кваліфікації як злочин проти власності.

Зазначимо, що у чинному законодавстві є поняття «рибництво» (аквакультура). Це – сільськогосподарська діяльність із штучного розведення, утримання та вирощування об'єктів аквакультури у повністю або частково контрольованих

умовах для одержання сільськогосподарської продукції (продукції аквакультури) та її реалізації, виробництва кормів, відтворення біоресурсів, ведення селекційно-племінної роботи, інтродукції, переселення, акліматизації та реакліматизації гідробіонтів, поповнення запасів водних біоресурсів, збереження їх біорізноманіття, а також надання рекреаційних послуг (ст. 1 Закону України від 18 вересня 2012 року № 5293-VI «Про аквакультуру»).

Отже, потрібно з'ясувати, в яких водоймах виловлено рибу або інших водних тварин, чи охоплювалась умислом винного належність водойми, і залежно від цього кваліфікувати його дії. Щодо риби та інших водних тварин, які перебувають у спеціально облаштованих або пристосованих водоймах, а також звірів, яких розводять у звірогосподарствах, варто додати, що ці об'єкти тваринного світу перебувають у стані, наближеному до природного, який створюється і підтримується завдяки людським зусиллям, що свідчить про включення названих об'єктів у виробничо-трудоий процес і набуття ними якості товарної продукції – предмета злочинів проти власності.

Відмежовуючи злочини проти довкілля від злочинів проти власності, необхідно зважати й на ту обставину, що вкладення людської праці в об'єкти природи не завжди позбавляє ці об'єкти їх природного стану, перетворює їх на майно. Так, не повинні визнаватись майном як предметом злочинів проти власності штучні лісосмуги, цінні породи риби, молодь яких була спочатку вирощена на рибозаводах, а потім відпущена в відкриті водойми, дикі звірі, яких підгодовує людина у холодну пору року, тощо. Такі природні об'єкти становлять предмети злочинів саме проти довкілля, оскільки метою подібної діяльності людини є відновлення і підтримання сприятливого для неї екологічного середовища, а не введення цих об'єктів у товарний обіг.

Невипадково виникає питання кваліфікації як злочину проти довкілля випадків добування водних біологічних ре-

сурсів, що вирощені та (або) знаходяться у штучно створеному (пристосованому) середовищі та призначені для поповнення природних ресурсів, поліпшення екологічної обстановки або проведення екологічних наукових досліджень. Ідеться про з'ясування мети перебування об'єктів тваринного світу у напіввільних умовах і вплив цієї обставини на кваліфікацію вчиненого. Зокрема, якщо метою знаходження відповідних об'єктів у вказаних умовах є господарське (товарне) вирощування, скоєне пропонується розцінювати як розкрадання, а якщо – відновлення природних ресурсів – як екологічний злочин [8, 149; 9, 24–25]. Незважаючи на перспективність такого підходу, цілком очевидно, що його реалізація на практиці серйозно ускладнить кваліфікацію злочинних посягань на об'єкти тваринного світу, тому це питання потребує подальшого вивчення.

З огляду на викладене вище вважаємо неточним висловлювання А.М. Шульги про те, що предмети злочинів проти довкілля «не створені працею людини...» [10, 26]. Натомість підтримуємо позицію В.О. Навроцького, який природні об'єкти як предмет злочинів проти довкілля поділяє на такі, що мають натуральне походження, і такі, що створені чи змінені людиною, наголошуючи на тому, що і перші, і другі зберігають зв'язки з іншими об'єктами природи й усією біосферою [11, 13]. Також заслуговує на підтримку висловлена у літературі думка про віднесення до предметів злочинів проти довкілля (залежно від особливостей їх соціальної ознаки) двох груп природних ресурсів: 1) тих, до яких взагалі не залучена людська праця; 2) тих, що акумулюють у собі певну кількість праці попередніх і сучасних поколінь людей, але залишаються у природному середовищі або внесені до нього для виконання своїх біологічних та інших природних функцій [12, 95].

Предметом порушення правил охорони або використання надр (ст. 240 КК України) є корисні копалини в їх природному стані. Обернення на свою

користь або користь інших осіб природних ресурсів, вилучених із надр завдяки людській праці, потрібно розглядати як злочин не проти довкілля, а проти власності. В історичному аспекті тут доречно нагадати, що постановою Ради Міністрів СРСР від 10 березня 1975 року «Про затвердження Типового статуту артілей старателів» зобов'язувала всіх громадян, зокрема і старателів, здавати державі видобуте або знайдене ними золото. Оскільки сировина, що містила золото, з моменту її вилучення з надр визнавалася державною власністю, привласнення цієї сировини членами артілей старателів кваліфікувалось не за ст. 167 КК РРФСР (у цій нормі йшлося про порушення правил розробки надр і здавання державі золота), а як розкрадання державного майна [13, 32–34].

Соціальна ознака корисних копалин як предмета злочину, передбаченого ст. 240 КК України, полягає в тому, що «корисні копалини, не відділені від природного середовища (не добуті) з використанням конкретно визначеної праці, не є майном» [11, 49]. Вважаємо, що цю слушну думку варто розвинути. Погоджуємось з О.І. Бойцовим, який зазначає, що самовільне видобування дорогоцінних металів і каміння не є розкраданням через відсутність його предмета. Водночас дорогоцінні метали і каміння, що знаходяться у межах відокремленої території гірничого підприємства або розроблюваного родовища (шахти, розрізу), – це вже не природне багатство, а продукт незавершеного циклу виробництва, безпосередньо включений у технологічний і трудовий процеси видобування. Тому заволодіння вказаними предметами за таких обставин цілком може кваліфікуватись як розкрадання чужого майна [14, 147]. Про те, що корисні копалини визнаються предметом розкрадання, якщо вони знаходяться (відокремлені) у промисловій зоні гірничого підприємства, зазначають й інші науковці [15, 17; 16, 95].

Хоча природні багатства перебувають у непорушному природному стані, не ви-

лучені з довкілля, однак у них вкладено людську працю і матеріальні ресурси, а відтак, ці корисні копалини вилучені із безпосереднього зв'язку з довкіллям, включені до виробничого процесу та, як наслідок, стають предметом злочинів проти власності.

Таким чином, щоб природний ресурс можна було визнати майном (а отже, предметом злочинів проти власності), він повинен, по-перше, містити певну кількість конкретної суспільно необхідної людської праці, по-друге, бути вилученим або іншим чином відокремленим від навколишнього природного середовища. Потрібно з'ясувати, чи перебував той або інший об'єкт посягання в системі екологічних зв'язків з оточуючим його природним середовищем, і залежно від цього кваліфікувати вчинене посягання на такий об'єкт.

Останнім часом у юридичній літературі висловлюється думка про, так би мовити, моральну застарілість наведеного традиційного підходу (який визнається наслідком соціалістичного світогляду). Зазначається, що незаконні діяння стосовно природних об'єктів, що не лише фізично вилучені з природного стану завдяки людській праці, а й відокремлені від природного середовища юридично (наприклад, земельну ділянку або ділянку лісу передано у приватну власність, визначено перелік об'єктів природи, дозволених до видобування), включені у цивільно-правовий (господарський) обіг і у такий спосіб набули якості майна (товару з міноюю вартістю), необхідно розцінювати як злочини проти власності. Дехто з авторів стверджують, що у випадку, коли родовище корисних копалин придбане певною особою, відповідні корисні копалини є для інших осіб не так природними ресурсами, як чужою власністю, навіть якщо власник родовища ними не користується [15, 15–17; 17, 15–16; 18, 42–45; 19, 116–117]. Відповідно, такий склад злочину, як незаконне (самовільне) видобування корисних копалин, пропонується розмістити у главі про злочини проти власності, а не у главі

про екологічні злочини, зважаючи на те, що незаконне (самовільне) видобування корисних копалин переважно завдає шкоду власнику надр – державі [8, 17; 16, 75].

У межах наведеного підходу є зрозумілими, хоч і неприйнятними, пропозиції визнавати ліс майном і, відповідно, доповнити ст. 185 КК України окремою частиною (ч. 6) такого змісту: «Крадіжка чужих лісів шляхом незаконної порубки, знищення чи пошкодження лісової рослинності у лісах будь-якої категорії захищеності, вчинена повторно або систематично, або що завдала значної шкоди власнику лісу...» [20, 186].

Така пропозиція спонукає висловити й інші міркування. Постає, зокрема, запитання, яким чином можна викрасти ліс? Навіть за умови сприйняття зазначеної норми законодавцем предметом передбаченого нею злочину мають визнаватися дерева і чагарники, як це визначено у ст. 246 КК України, а не ліс. Не зовсім зрозуміло й те, як нова заборона (ч. 6 ст. 185 КК України) буде співвідноситись із чинними кримінально-правовими заборонами (зокрема, незаконна порубка лісу як злочин проти довкілля), доля яких автором цієї пропозиції не визначається. За таких обставин реалізація зазначеної пропозиції призведе до виникнення непотрібної колізії кримінально-правових норм. Ідея включення до ст. 185 КК України нової норми про крадіжку чужих лісів явно не узгоджується з іншою тезою автора – про те, що «суспільна небезпечність незаконної порубки лісу полягає у тому, що шкода завдається природному середовищу, рослинному світу в цілому, і насамперед – його головній складовій – лісу» [20, 163].

На сьогодні у світовому масштабі однією з головних є проблема охорони лісів у зв'язку з тим, що дерева і чагарники поглинають вуглекислоту, натомість виділяють необхідний для життєдіяльності людини кисень. Ліси – важливий компонент біологічного різноманіття України. Незаконні порубки дерев і чагарників спричиняють ерозію ґрунтів, виснажен-

ня річок, негативні зміни клімату, загибель диких тварин і птахів тощо. Тож, вважаємо, на кримінально-правову оцінку вчиненої незаконної порубки дерев і чагарників як екологічного злочину не повинно впливати перебування того чи іншого лісу у власності певної особи. На відміну від положень статей 89 та 90 КК України 1960 року, в якому ліс визнано не лише природним ресурсом, а й майном, у чинному КК України усунуто таку суперечність і охарактеризовано ліс передусім як різновид природних ресурсів.

На переконання Л.М. Демидової, природні ресурси можуть виступати предметами злочинів як проти довкілля, так і проти власності залежно від їх: 1) введення в цивільно-правовий або (та) економічний обіг без виокремлення від екосистеми (наприклад, земельна ділянка чи ліс передається у власність фізичної особи, але ця земля чи ліс залишаються складовою екосистеми); 2) належності до екосистеми без введення в обіг [21, 270].

Відтак, науковець визнає ту очевидну обставину, що навіть за умови введення природних ресурсів у цивільно-правовий обіг останні продовжують залишатись складовою навколишнього природного середовища (екосистеми). Саме цим, на нашу думку, має визначатись спрямованість злочинних посягань на природні ресурси і, відповідно, їх кримінально-правова оцінка. Точка зору, згідно з якою у випадку заволодіння належними до екосистеми природними ресурсами, які водночас перебувають у цивільно-правовому обігу, вчинене має кваліфікуватись за сукупністю злочинів (і як злочин проти довкілля, і як злочин проти власності) [21, 564], ускладнить розмежування вказаних злочинів, не узгоджується зі змістом об'єктивних ознак злочинів проти довкілля, означає штучне створення множинності злочинів там, де її насправді не існує, а тому є неприйнятною.

Таким чином, позиція науковців про відмежування злочинів проти довкілля від злочинів проти власності, від якої немає підстав відмовлятися, зводиться

до того, що неправомірно заволодіння природними ресурсами передусім завдає (поряд із майновою шкодою) шкоду екологічній рівновазі (екологічній безпеці тощо), оскільки об'єкти, що перебувають у природному стані, на відміну від іншого майна, наділені властивістю загальної значущості. Основна роль у регулюванні суспільних відносин у сфері обігу природних об'єктів належить не цивільному, а екологічному та земельному праву. Включення об'єктів навколишнього природного середовища до числа предметів злочинів проти власності перекручує справжній характер суспільної небезпеки екологічних злочинів, приховує основний об'єкт, спрямовує правозастосовну практику на хибний шлях при оцінці суспільної небезпеки діяння, адже екологічна цінність будь-якого об'єкта не завжди співвідноситься з його матеріальною цінністю [22, 153–154].

Отже, відмежування кримінально караних посягань на власність від зло-

чинів проти довкілля має ґрунтуватись на аналізі предмета злочину як складової об'єкта останнього. Ізольований аналіз предмета не дає змоги з'ясувати ті відносини, яким заподіяно шкоду, та, як наслідок, призводить до помилок у кваліфікації злочинів. Родовим об'єктом злочинів проти довкілля варто визнавати такий стан навколишнього природного середовища та його окремих чинників, за яких відсутня небезпека для життя і здоров'я людей, забезпечуються охорона, раціональне використання і відтворення природних ресурсів, дотримується належний екологічний стан біосфери. Предметом зазначених злочинів вважаються компоненти довкілля, не відокремлені людською працею від природних умов, або такі, що акумулюють певну кількість праці попередніх і сучасних поколінь людей, однак залишаються в природному середовищі або поміщені в нього для виконання своїх біологічних та інших функцій.

Список використаних джерел:

1. *Антонюк Н.О.* Кримінально-правова охорона власності: навч. посіб. / Н.О. Антонюк. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 514 с.
2. *Олійник П.В.* Предмет злочинів проти власності: поняття, види, кримінально-правове значення: моногр. / П.В. Олійник. – Х.: Право, 2011. – 208 с.
3. *Панов М.* Спірні питання відмежування злочинів проти власності від злочинів проти довкілля / М. Панов, П. Олійник // *Юридична Україна*. – 2013. – № 2. – С. 88–93.
4. *Скворцова О.В.* Кримінально-правова характеристика незаконної порубки лісу за кримінальним законодавством України (на підставі матеріалів практики Автономної Республіки Крим): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Скворцова О.В. – Сімферополь, 2007. – 218 с.
5. Ухвала колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України // *Вісник Верховного Суду України*. – 2004. – № 8. – С. 19–20.
6. *Максимович Р.Л.* Поняття службової особи у кримінальному праві України: моногр. / Р.Л. Максимович. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2008. – 304 с.
7. *Морозов В.И.* Уголовная ответственность за незаконную добычу водных животных и незаконную охоту (по материалам Уральского региона) / В.И. Морозов, В.Г. Пушкарев. – Тюмень: ТЮИ, 2005. – 79 с.
8. *Лопашенко Н.А.* Экологические преступления: уголовно-правовой анализ: моногр. / Н.А. Лопашенко. – М.: Юрлитинформ, 2009. – 352 с.
9. *Браташова Н.И.* Уголовно-правовые и криминологические аспекты борьбы с преступлениями в сфере охраны животного мира: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / Н.И. Браташова. – Саратов, 2011. – 29 с.

10. Шульга А.М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації: наук.-практ. вид. / А.М. Шульга. – Х.: НікаНова, 2012. – 192 с.
11. Навроцький В.О. Злочини проти природи. Лекції / В.О. Навроцький. – Львів: Юридичний факультет Львівського державного університету імені Івана Франка, 1997. – 56 с.
12. Жевлаков Э.Н. Экологические преступления и экологическая преступность / Э.Н. Жевлаков. – М.: Белые альвы, 1996. – 96 с.
13. Применение законодательства при рассмотрении уголовных дел о хищении и незаконной добыче золота (Обзор судебной практики) // Бюллетень Верховного Суда СССР. – 1981. – № 2. – С. 32–34.
14. Бойцов А.И. Преступления против собственности / А.И. Бойцов. – СПб: Юридический центр Пресс, 2002. – 775 с.
15. Клепицкий И.А. Недвижимость как предмет хищения и вымогательства / И.А. Клепицкий // Государство и право. – 2000. – № 12. – С. 11–19.
16. Малинин В.Б. Энциклопедия уголовного права / В.Б. Малинин. – СПб: ГКА, 2011. – Т. 18: Преступления против собственности. – 1018 с.
17. Матышевский П.С. Преступления против собственности и смежные с ними преступления / П.С. Матышевский. – К.: Юринком, 1996. – 240 с.
18. Иногамова-Хегай Л. Критерии разграничения преступлений против собственности и экологических преступлений / Л. Иногамова-Хегай, Е. Герасимова // Уголовное право. – 2006. – № 5. – С. 42–45.
19. Кауфман М.А. Пробелы в уголовном праве и судебское усмотрение / М.А. Кауфман. – М.: Юрлитинформ, 2009. – 344 с.
20. Сасов О.В. Кримінально-правова охорона лісу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Сасов О.В. – К., 2002. – 210 с.
21. Демидова Л.М. Проблеми кримінально-правової відповідальності за заподіяння майнової шкоди в Україні (майнова шкода як злочинний наслідок): теорія, закон, практика: моногр. / Л.М. Демидова. – Х.: Право, 2013. – 752 с.
22. Фролов М.В. Имущество как предмет хищения: единство и дифференциация гражданско-правового и уголовно-правового моментов понятия: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Фролов М.В. – Екатеринбург, 2002. – 208 с.

Олександр ДУДОРОВ,
Максим КОМАРНИЦЬКИЙ

ВІДМЕЖУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ ВІД ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

Проаналізовано наведені в юридичній літературі думки науковців щодо відмежування злочинів проти довкілля від злочинів проти власності. Аргументується положення про виправданість усталеного в теорії і на практиці підходу, в межах якого таке відмежування має ґрунтуватись на аналізі предмета злочинного посягання як складової об'єкта останнього.

Ключові слова: довкілля; власність; злочин; природні ресурси; відмежування.

ОТГРАНИЧЕНИЕ ПРЕСТУПЛЕНИЙ ПРОТИВ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ ОТ ПРЕСТУПЛЕНИЙ ПРОТИВ СОБСТВЕННОСТИ

Проанализированы мнения, изложенные в юридической литературе, касающиеся отграничения преступлений против окружающей природной среды от преступлений против собственности. Аргументируется положение об оправданности устоявшегося в теории и на практике подхода, в рамках которого указанное отграничение должно основываться на анализе предмета преступного посягательства как составляющей объекта последнего.

Ключевые слова: окружающая среда; собственность; преступление; природные ресурсы; отграничение.

Oleksandr DUDOROV,
Maxim KOMARNITSKY

SEPARATION OF CRIMES AGAINST ENVIRONMENT FROM CRIMES AGAINST OWNERSHIP

Points of view concerning separation of crimes against environment from crimes against ownership that are expressed in legal literature are being analyzed. Provision about propriety of approach established in theory and practice within which mentioned separation has to be based on the analyses of the criminal offense's unit as a component of the latter's object is argued.

Keywords: environment; ownership; crime; natural resources; separation.

